

СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯПОНСЬКОЮ МОВОЮ КИТАЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ТИПУ «ЧЕНЬ'ЮЙ»

В роботі досліджено усні сталі вислови, які мають особливе культурне навантаження. Було зроблено порівняльний аналіз китайських (чень'юй) та японських (йоджіджюкуго) сталих сполучень із чотирьох ієрогліфів. Тематика цих фразеологізмів дуже різноманітна, вона охоплює звички та менталітет народу.

Ключові слова: *чень'юй, йоджіджюкуго, веньянь*

В работе исследованы устные устойчивые выражения, имеющие особую культурную нагрузку. Был сделан анализ китайских (чень юй) и японских (едзидзюкуго) устойчивых сочетаний из четырех иероглифов, тематика которых очень разнообразна, она охватывает привычки и менталитет народа.

Ключевые слова: *чень юй, едзидзюкуго, веньянь*

The analysis of Chinese phraseological units (chengyu) and Japanese (yojijyukugo) is made. The semantics of these idioms is wide-ranging; it enhances one nation's habits and mentality.

Key words: *chengyu, yojijyukugo, wenyuan*

Культура як прояв колективної пам'яті та колективної свідомості створює певні механізми, що допомагають людині орієнтуватися у світі, а також зберігати всі ціннісні знання, нагромаджені етносом за всю історію розвитку народу. Китай та Японія мають надзвичайно багату і давню історію розвитку культури. Безліч культурних та соціально-побутових факторів впливали на формування особливостей національної свідомості китайського та японського етносу.

Від часів своєї появи людина була істотою не лише соціальною і мислячою, вона була істотою національною, завжди відчувала свою приналежність до племені, роду, родини як щось сутнісно важливе. І саме ця приналежність визначала особливості сприйняття людиною світу, ціннісної орієнтації та практичної поведінки. Ця приналежність, творчо перетворена свідомістю та пропущена крізь призму ціннісної та емоційно-чуттєвої сфери, втілена у знакових формах рідної мови, і є мовним менталітетом [Гумбольдт 1985, 112]. Кожний народ виробляє особливі принципи ставлення людини до Світу, до Людини і робить це в знаковому просторі рідної мови. Тому сучасна лінгвістика стає основою для вивчення національного менталітету, залучаючи для цього дані філософії, психології, культурології, етнографії, історії, літературознавства тощо.

В цій роботі ми ставимо собі за мету, виходячи з сучасних засад лінгвістики антропоцентричного спрямування, розглянути генезу китайських фразеологізмів та пропости аналогію з їх японськими відповідниками. Задля цього звернімося до конкретних прикладів.

Розглянемо фразеологічну одиницю 百折不撓 (*kokushimousou / kokushimōsō / こくしむそう*) *бути безстрашним; людиною з непохитною волею*. Цей фразеологізм, як відомо, має свою історію. Приблизно в 25-220 р. н.е. жив чоловік на ім'я Цяю Сюань, він ніколи не був підлабузником, залишався чесною людиною до своєї смерті. Він боровся проти несправедливості, розкривав корупціонерів серед людей, що обіймали високі посади. Робив він це з великим ризиком для власного життя, але, незважаючи ні на що, продовжував боротьбу. Одного разу, в час, коли Цяю Сюань служив при імператорському дворі, бандити схопили в полон його сина і почали вимагати за нього викуп. Служба для Цяю Сюань була найважливішою справою всього життя, тому він навіть не міг відлучитися від двору задля порятунку власного сина. Він наказав послати військовий загін у табір розбійників. Але це був доволі ризиковий вчинок, адже сина могли вбити. Вся банда була заарештована, але під час сутички з розбійниками сина було вбито. В останні роки служби Цяю Сюаня до влади прийшов новий імператор. Якось Цяю Сюань довідався, що один із міністрів вимагав гроші з селян. Новий імператор не повірив йому і почав навіть виправдовувати чиновника. Цяю Сюаню був настільки вражений вчинком правителя, що залишив свій пост і повернувся до рідного села. Після смерті на його надгробку було висічено напис 百折不撓, який зараз використовується у мові для позначення незламності духу людини. Отже, як бачимо, китайський фразеологізм із суто китайською національною історією виникнення було запозичено японською мовою і, відповідно, сприйнято японською культурою, з чого робимо висновок про близькість національного духу китайського та японського народів.

Розглянемо ще кілька прикладів. Так, фразеологічна одиниця 刻舟求劍 (*kokushuukushken*) *зробити надріз на човні* (обр.: про вперту людину) сягає своїм корінням періоду Весни та Осені (770-476 рр.). Одного разу чоловік віз у човні дорогоцінний меч. Коли він плыв, то так замилювався навколишніми краєвидами, що випустив меча з рук, і той упав у воду. Чоловік одразу ж вирішив зробити ножом помітку на човні з надією, що він таким чином потім зможе знайти меч. Коли човен пристав до берега, чоловік стрибнув у воду, намагаючись знайти меч. Але корабель був уже дуже далеко від того місця. Чоловікові не стало вил, і він потонув. Сьогодні цей фразеологізм функціонує як у китайській, так і в японській мовах, при цьому найчастіше він використовується у сфері бізнесу, описуючи людину із застарілими поглядами на життя, які можуть призвести до великих неприємностей.

Запозичила японська мова й ідіому 四面楚歌 (*шіめんそか*) *з усіх боків чути пісні ворогів*. Цей фразеологізм вперше зустрічається в «Історичних записках 史記» і має доволі цікаву передісторію. Якось військо генерала західної Чу – Сян Юя взяло в облогу вороже військо, воїни якого грали на барабанах. Саме через це чень'юй набув негативного забарвлення, описуючи безвихідну ситуацію.

Японська фразеологічна одиниця 瓜田李下 (*дзюа гіка*) *дня під словим деревом* (дії, які викликають підозру інших; дії, яких потрібно уникати) також має китайське

походження. Цей вислів було вперше вжито одним із стародавніх китайських поетів Цао Джи. Він вважав, що коли людина перебуває на гарбузовому полі або під сливою і нахилилася для того, щоб поправити своє взуття, то у того, кому це поле або дерево належить, може виникнути думка, що ця людина хоче вкрасти гарбуз або сливу.

З китайської мови було запозичено й одиницю 朝三暮四 (ちようさんぼし) *вранці – три, ввечері – чотири* (обр.: *обдурити когось; розумний завжди обведе дурного навколо пальця*). У притчі Чжуан Цзи розповідається, як король мавп Сунь Укун якось запропонував уранці своїм підлеглим-мавпам по 3 персики, а ввечері – по 4. Їм здалося, що цього замало, і тоді король запропонував давати вранці по 4, ввечері по 3 персики. Після цього всі мавпи зрадили і відразу ж погодилися на такі умови.

Проаналізувавши та провівши аналогію між японськими 四字熟語 (йоджіджюкуго) та китайськими 成语 (чен'юй), робимо висновок, що всі вони відображають культуру, побут і вірування народів цих двох давніх цивілізацій. Джерелом великої кількості японських фразеологізмів є давньокитайська мова веньянь та класична китайська література того часу. Чен'юй завжди мають імпліцитне значення, тобто в них завжди є певний прихований зміст, а точніше асоціативна інформація. Саме ця властивість дозволяє відрізнити чен'юй від іншого, схожого за структурою типу фразеологізмів сигецзи. Використовуючи у мовленні певний чен'юй, мовець свідомо, в більшості випадків навіть підсвідомо асоціює його з певною історією, з якою пов'язаний цей фразеологізм.

Отже, чен'юй відтворюють національну культуру у специфічній формі, що склалася впродовж тривалого етногенезу. Вони є носіями культурної інформації, що презентує китайське та японське національне світобачення через найменування ситуацій, явищ і предметів традиційного побуту, довкілля, умов життя китайського та японського народів. Етнокультурні чинники забезпечують акумуляцію реальністю мовної картини світу, а чен'юй як фразеологічна одиниця є носієм цієї етнокультурної інформації.

1. Алпатов В. М. Япония: язык и общество / В. М. Алпатов. – М.: Муравей, 2003 [електронний ресурс]. – режим доступу до книги: <http://shounen.ru/nihon/lang-soc.shtml>; 2. Баранова З. И. Моделируемые фразеологизмы в китайском языке / З. И. Баранова // Исследования по китайскому языку. – М.: Наука, 1973. – 122 с.; 3. Голубовська І. О. Етноспецифічні константи мовної свідомості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10. 02. 15 – «Загальне мовознавство» / І. О. Голубовська. – К., 2004. – 38 с.; 4. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт – М., 1985. – 475 с.; 5. Фельдман-Конрад Н. И. Японско-русский учебный словарь иероглифов / Н. И. Фельдман-Конрад. – М.: Русский язык, 1977. – 680 с.